

3. Шейко В.М. Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково - дослідницької діяльності: Підручник. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2003 р. – 246 с.
4. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. – К.: Слово, 2003 р. – 189 с.

УДК [793.3:373.31] “18”

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ТАНЦЯМ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Зозуля К.В.

*Харківський національний педагогічний університету
імені Г.С. Сковороди, кафедра теорії і методики
професійної освіти*

У статті на основі історико-педагогічної, мистецтвознавчої літератури розглянуто систему навчання і виховання Російської імперії у першій половині ХІХ столітті. Показано місце навчання танцю в навчальних планах навчальних закладів першої половини ХІХ століття. У статті також показано як у досліджуваний період в Російській імперії відбувалися значні зміни в галузі освіти, зроблено перелік настановчих документів, які склали нормативну базу системи освіти до якої увійшли: парафіяльні та повітові училища, гімназії та університети. У роботі схарактеризований зміст та навчальні програми навчально-виховної роботи навчальних закладів освіти у першій половині ХІХ століття на території Російської імперії. Дана коротка характеристика усім танцям, що виконувалися на балах на початку ХІХ століття.

Ключові слова: навчання танцю, навчальні заклади, навчальні плани.

ОБУЧЕНИЕ ДЕТЕЙ ТАНЦАМ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX СТОЛЕТИЯ

Зозуля Е.В.

В статье на основе историко-педагогической, искусствоведческой литературы рассмотрена система обучения и воспитания Российской империи в начале XIX века. Показано место обучения танцу в учебных планах учебных заведений начала XIX века. В статье также показано как в исследуемый период в Российской империи происходили значительные изменения в области образования, сделано перечень установочных документов, составили нормативную базу системы образования в которую вошли: приходские и уездные училища, гимназии и университеты. В работе охарактеризован содержание и учебные программы учебно-воспитательной работы учебных заведений в первой половине XIX века на территории Российской империи. Дана краткая характеристика всем танцам, выполнявшимся на балах в начале XIX века.

Ключевые слова: обучение танцу, учебные заведения, учебные планы.

TEACHING CHILDREN DANCING IN THE FIRST HALF OF THE XIX CENTRY

Zozulia K.V.

On the basis of historical and pedagogical , art historical literature we consider a system of training and education of the Russian Empire in the first half of XIX century . The place of learning to dance in the curricula of the schools of the first half of XIX century. The article also shows how during the study period in the Russian Empire there were significant changes in the field of education , made the list nastonovchih documents constituted the regulatory framework of the education system which includes : parish and district schools , high schools and universities. The paper described the content of educational and training programs - educational work of educational institutions in the first half of the XIX century in the Russian Empire. The brief characteristic of all the dances that were carried out at the ball at the beginning of the XIX century.

Keywords: dance training, educational institutions, curricula.

Постановка проблеми. Історія людства завжди була пов'язана з яскравим заняттям, як танці і налічує кілька тисячоліть. А навчання дітей танцям завжди було актуальним. Танці – це не лише красиво, але й корисно. Через танець відбувається гармонійний розвиток дитини. Ще в Стародавній Греції дітей навчали не тільки точних наук, але і танців.

У першій половині XIX ст. у Російській імперії мистецтво навчання танцю було надзвичайно актуальним. У цей період навчання танцям ставало необхідним згідно правил етикету, бо вважалося, що танці допомагали становленню світською людиною. Вміння танцювати було обов'язковою умовою для людини, особливо вельможного походження. Тому вважаємо за доцільне розглянути та проаналізувати як відбувалося навчання танцям в Російській імперії у першій половині XIX ст.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукової літератури свідчить, що питанню історії хореографічної освіти присвячено небагато робіт. Це книга В.Н. Всеволодського-Гернгросса «Історія театральної освіти в Росії», одного разу опублікована в 1913 році, раритетний двотомник під редакцією М. Борисоглібського «Матеріали з історії російського балету. Минуле балетного відділення Петербурзького Театрального училища (1738-1918 роки)», що вийшов до 200-річчя Ленінградського хореографічного училища, книга Е.В. Бочарникової та О.М. Мартинової «Московське хореографічне училище: короткий історичний нарис», опублікована в 1954 році, збірка «Там, де народжується танець» 1977 під редакцією С.Н. Головкиної.

У наш час питанню навчання танцю приділяли увагу такі вчені Є.Я. Александрова «Мистецька освіта в Росії» (1998), Н.А. Догорова «Про становлення і розвиток педагогічних систем в хореографічній культурі з XVII до початку XX століття в Західній Європі» (2006), А.В. Фомкина «Історичні традиції сучасної балетної освіти (на матеріалі діяльності Танцювальної Ея Імператорської Величності школи – Академії Російського балету імені А.Я. Ваганової)» (2008), М.К. Леонової «Про роль московської балетної школи у творчому житті Великого театру в 1945-1970 рр.» (2008), [11] Т.А. Филановска «Хореографічна освіта в Росії першої половини XIX ст.: спеціалізова-

на освітня» (2011) та «Становлення системи хореографічної освіти в Росії: XVII – початок XIX ст.» (2011).

Аналіз та узагальнення сучасної психолого-педагогічної літератури засвідчує, що у ній відсутнє комплексне висвітлення навчання дітей танцям у першій половині XIX століття.

Мета статті – на основі історико-педагогічної, мистецтвознавчої літератури та наукових праць в галузі хореографічного мистецтва показати практику навчання дітей танцям Російської імперії (поч. XIX ст).

Виклад основного матеріалу. Танець, як відомо, супроводжував людину протягом усього життя. Ще стародавні люди відчували потребу повеселитися біля багаття або станцювати ритуальний танець, всі разом, наприклад, після вдалого полювання. Зрозуміло, що вміння правильно і красиво танцювати було необхідним для людини. Тому і навчання танцям в усі часи було актуальним.

Не витрачає своєї актуальності навчання танцям і в першій половині XIX ст. В цей період в Російській імперії в галузі освіти відбувалися значні зміни: створено Міністерство народної освіти (1802), затверджено «Попередні правила народної освіти» (1803), «Статут університетів» (1803) та «Статут навчальних закладів, підпорядкованих університетам» (1804). Ці настановчі документи склали нормативну базу системи освіти Російської імперії, до якої увійшли: парафіяльні та повітові училища, гімназії та університети.

За часів правління Миколи I в парафіяльних училищах мали право навчатися діти міщан і селян; в повітових – купецькі діти, в гімназіях – діти дворян. Соціальний склад учнів впливав на змістовне наповнення навчальних планів цих закладів освіти.

У Російській імперії на початку XIX ст. у навчальних закладах таких як парафіяльні та повітові училища навчальна програма була вузькою і танці до переліку навчальних предметів не входили. Але, як відомо, діти широко брали участь у народних та релігійних святах. Тому, ми дійшли висновку, що дітей селян, міщан та купців навчали танцям вдома.

Навчальний план гімназії був більш різнобічним і обширним. Пріоритетними були суспільні науки, релігійні дисципліни не вивчалися. До навчальних програм гімназій входили дисципліни матема-

тичного циклу, витончені мистецтва, природна історія, іноземні мови, філософські та економічні науки, історія і географія, музика, танці, гімнастика.

Але останні предмети з перерахованих вводилися до навчального плану за бажання керівництва гімназій і якщо для цього у нього були кошти.

Аналіз історико-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що у Російській імперії поширеною була приватна освіта, в системі якої широко дівчаток і хлопців навчали танцям.

Цікаво подивитися як працювала приватна освіта у Російській імперії на початку ХІХ ст. Наприклад, спеціальна жіноча освіта – Інститути шляхетних дівчат. Навчання було лише для дітей дворянського походження. Дівчата 6-7-річного віку протягом 12 років були повністю ізольовані від сім'ї. Програма загальноосвітніх предметів у ньому була дуже великою, окрім цього, значне місце займали естетичні предмети: музика, танці, малювання.[3]

Не менш популярними були приватні пансіони. Вони ділилися на 3 розряди залежно від навчальної програми: програма пансіонів І розряду відповідала програмі гімназій, ІІ – повітовим училищам, ІІІ – парафіяльним. Зважаючи на цей поділ ми бачимо, що лише у пансіонах І розряду до навчального плану входило навчання танцям.

Діти вельможного походження також могли отримати домашню освіту. Для цього дітей у віці 7-8 років дітей передавали на виховання гувернерам (хлопчиків) і гувернанткам (дівчаток).[8] Для навчання танцям у системі домашньої освіти до столичних будинків запрошували вчителів танців. У менш забезпечених сім'ях обходилися без вчителів танців, в таких родинах дітей танцям навчали самі батьки. [3]

До приватної освіти відносилися і закриті навчальні заклади для дворянських дітей такі як Царськосільський ліцей. Це було абсолютно особливий навчальний заклад, що не мало аналогів в Росії. [12,13] До навчальних планів царськосільських ліцеїв входив розділ «Витончені науки», у який включалось «танцювання».

Таким чином, для дітей вельможного походження, дітей дворянин освіта була більш розвинена і до навчальних планів різних закладів освіти входило більше навчальних предметів, серед яких були

навчання танцям. Дівчаток і хлопців навчали спеціальним танців, які вони згодом виконували на балах.

На початку XIX століття бали та танцювальні свята відкривалися бальним танцем – полонез, корінням якого є польський народний танок. Полонез один з найбільших довгожителів серед танців. Всі бали відкривалися урочистою ходою танцювальних пар, саме така хода називалася полонезом. Пари тримали себе гордовито, підтягнуто, крок м'який, ковзний. Музика звучала дивовижна. На третій чверті кожного такту танцюючі м'яко присідали. Все це налаштовувало на святкову хвилю, очі раділи красивому видовищу, а душа – музиці. [2]

До появи вальсу королем бальних танців вважався мінует. Він танцювався з галантними поклонами і реверансами. Одна з композицій – учасники танцю шикуються у вигляді цифри 8. Музика була урочистою, повільною, і сам танець виконувався в уповільненому темпі. Велике значення мало положення рук, голови, виразу обличчя. Було багато поклонів і реверансів. [2]

При слові «вальс» належить знімати капелюх, оскільки вальс – король танців. Це був головний танець на танцювальних вечорах. Народився вальс в Європі. [7]

Як правило, за вальсом відповідно до правил етикету початку XIX ст. танцюристами виконувалися краков'як, падеспань, кадрили і мазурка.

Краков'як – це польський народний танець у жвавому русі на 2/4 з характерним синкопованим ритмом. Виник в Краківському воєводстві. Так само, як полонез, краков'як називався «великим танцем» і мав урочистий характер військової ходи; з плином часу став більш різноманітним, зберігши, проте, 2-дольність. [7]

Падеспань – був дуже популярний в Росії. Назва перекладається як «іспанський танець». Містить в собі вальсуючі рухи. Поява танцю в XIX століття була сприйнята суспільством доброзичливо, його живі фігури принесли певну свіжість на танцювальні майданчики. [2]

Кадриль – перекладається як «чотири» тому, що танцюючі розташовувалися квадратом. Музичний розмір частіше 2/4, темп рухливий. Музика, зазвичай заснована на популярних мелодіях складалася з 8- або 16-тактових розділів, відповідних певній фігурі танцю. Перед кадри-

лем, як правило, звучить вісім або шістнадцять тактів (ритурнель), які повідомляють танцюючих, що їм пора зайняти свої місця. Після того, як танцюючі зайняли свої місця, музика грає інтродукцію (8 тактів). Таку інтродукцію грали перед кожною фігурою кадрили. [2]

Мазурка (від польського *mazurek*, від назви жителів Мазовії – *мазури*) – польський народний танець. Мазурка була поширена на балах в XIX і навіть в XX століттях. Це стрімкий і запальний танець. Характеризувався швидким темпом, тридольним розміром. Ритміка мазурки своєрідна, акценти, часом різкі, часто зміщуються на другу, а іноді й на третій частку такту, зустрічаються навіть на двох або всіх трьох частках. [2]

Висновки. Значні зміни на початку XIX століття, реформи Олександра I мали значний вплив в галузі освіти. Було створено нову систему навчальних закладів, переглянуті навчальні програми. За новими програмами танцям навчали лише у гімназіях, приватних пансіонах, де навчалися діти з заможних родин. При отриманні освіти в домашніх умовах для дітей багатих дворянин запрошували вчителів танців.

Таким чином, підсумовуючи можна сказати, що на початку XIX століття танці як навчальний предмет входили лише до навчальних планів гімназій, приватних пансіонів та інститутів шляхетних дівчат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX века / Сост. П. А. Лебедев. – М., Педагогика, 1990. – 608 с.
2. Балетная и танцевальная музыка. Раздел «Танцевальные жанры: танцевальные жанры XIX столетия» / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.balletmusic.ru/dances_6.htm
3. Белова А. «Займусь опять...моим счастливым детством...»: детство дворянских девочек XVIII – середины XIX в. / А. Белова // Родина. – 2008. – №4. – С.110-113
4. Березовая Л.Г.История русской культуры: в 2 ч. Ч. 1 / Л.Г. Березовая, Н.П. Берлякова. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 400 с.
5. Блок Л.Д. Классический танец: история и современность. / Блок Л.Д. М.: Искусство, 1987. – 354 с.
6. Ваганова А.Я. Основы классического танца 6-е изд. / Ваганова А.Я. – М.: СПб.: Лань, 2000. – 158 с.